

Chơi Lan Dẽ Có Mấy Người!

Trong số các người ham chuộng hoa lan trên thế giới, nổi tiếng nhất là Quận công Devonshire đời thứ 6. Tên thực của ông là William George Spencer Cavendish.

Ông sinh ngày 21, tháng 5, năm 1790, tại Paris, Pháp, nhưng sinh sống tại Anh Quốc và mất vào ngày 18, tháng Giêng, năm 1858. Là người con thứ của Quận Công Devonshire đời thứ 5, thừa hưởng một gia tài gồm 8 tòa lâu đài và 200,000 mẫu đất khoảng 809 cây sô vuông. Ông tốt nghiệp văn bằng Cử nhân vào năm 21 tuổi, không vợ, không con, ông để tâm vào việc chơi hoa lan và mất vào năm 67 tuổi. Ông là một triệu phú và một nhà chơi lan tài tử và được bầu là Chủ tịch Hội Thảo mộc tại Luân Đôn từ năm 1838 tới năm 1858. Sự thành công vượt bậc của ông là thiết lập Vườn Thảo Mộc Hoàng Gia tại Kew và sau đó biến thành vườn thảo mộc Quốc gia.

Ảnh: Wikipedia

Lúc đó Quận công Devonshire đời thứ 6 đã 36 tuổi, tuy điếc dờ và sống một cách bừa bãi, phóng túng nhưng lại là một trong những người giàu có nhất tại Anh Quốc. Quận công Devonshire gặp Joseph Paxton trong khi ông này chỉ là một người lao công, 23 tuổi, tại vườn Thảo mộc Hoàng gia và bổ nhiệm ông này làm quản lý vườn lan tại Chatsworth, Derbyshire, khi đó đang ở trong tình trạng hoang phế.

Joseph Paxton là người có tiếng là thông minh, thẳng thắn, tính tình vui vẻ và lôi cuốn những bạn bè trong mọi hoàn cảnh và sau này là bạn lâu dài với Quận công Devonshire. Paxton ra sức chỉnh đốn lại vườn lan. Tới năm 1945, nổi tiếng là vườn lan danh tiếng nhất trên thế giới với những chiếc nhà kính đồ sộ và bộ sưu tập lan khá đầy đủ, không một người nào có thể sánh bằng.

Ảnh: countrylifeimages.co.uk

Cuốn sách *The Garden of Chatwoorth* nói về vườn lan này cho biết trong 6 năm đầu, Paxton đã thiết kế trên 22 nhà kính, 3 chiếc để trồng lan còn những chiếc khác trồng chuối, đào, dưa, dưa leo. Đường bán kính của mỗi cây đào rộng tới 13 thước, như vậy đủ biết nhà kính rộng lớn như thế nào.

Theo chỉ thị của Quận công, năm 1836, Paxton bắt đầu cho xây cất một tòa nhà kính hùng vĩ mãi 4 năm sau mới xong. Tòa nhà này dài 277 bộ (92 th), rộng 123 bộ (41 th) và cao 61 bộ (20 th). Toàn thể khu vực bên trong được sưởi ấm bằng một hệ thống ống nước nóng chằng chịt, tổng cộng dài tới 7 dặm (11.2 cây số). Nước được đun sôi từ 8 chiếc lò đốt bằng than đá đặt ngầm dưới mặt đất, ống khói cũng chạy ngầm và xả khói cách xa 295 yard (238 th).

Những lò đun nước đó dùng hết 300 tấn than đá cho mỗi mùa Đông. Và tổng số chi phí xây cất tòa nhà thời đó lên tới 33,099 bảng Anh (82,747 \$USD) một số tiền quá lớn.

Đó chỉ là chi phí xây cất, còn cây cối bên trong, không phải là trồng từ hạt mà là những cây to lớn cao tới 40 bộ (13 th). Để cung cấp đầy đủ ánh sáng cho cây cối, tòa nhà cần tới 14,000 bóng đèn xanh lơ, đỏ, và xanh lá cây. Trong nhà kính có một hồ nước để nuôi những cây hoa súng *Victoria amazonica* lá rộng tới 1.5 th.

Ảnh: it.wikipedia.org

Vào đầu thế kỷ thứ 19, dưới triều đại Nữ hoàng Victoria, nuôi trồng những cây thuộc miền nhiệt đới là biểu tượng của giới thượng lưu cho nên Quận công Cavendish là người nổi tiếng với ngôi nhà kính trồng đầy hoa lan sắc hương quyến rũ.

Năm 1833, ông đã trả 300 bảng Anh để mua một cây *Psychopsis papilio*. Năm 1835, ông đã cử John Gibson sang Ấn Độ và 2 năm sau mang về với 300 cây lan, trong đó có 100 cây mới lạ. Sau đó Gibson lại đi Assam và những chuyến tham hiểm khác ông đã làm cho vườn lan tại Chatsworth nổi danh độc nhất vô nhị trên thế giới. Trong số lan này có những cây mang tên để vinh danh chủ nhân như: *Cymbidium devonianum*, *Dendrobium devonianum*, *Galeandra devoniana*, và *Oncidium cavendishianum*.

Dendrobium devonianum
Ảnh: Nguyễn Minh Đức

Oncidium cavendishianum
Ảnh: orchidphotos.org

Vì bị điếc nặng và càng ngày càng già yếu cho nên sức khỏe ông suy nhược mau lẹ lại thêm thỉnh thoảng bị chứng bệnh kinh phong. Quận công Devonshire đời thứ 6 đã từ trần vào ngày 17, tháng 2, năm 1858, hưởng thọ 67 tuổi.

Trong cuộc Đệ Nhất thế chiến (1914-1918) không có than đá để đốt lò cho nên đa số những cây nhiệt đới đã bị chết vì lạnh. Và sau 70 năm mở cửa cho công chúng, ngôi nhà kính đồ sộ đã xuống cấp trầm trọng lại không có tiền tu bổ, cho nên Quận công Devonshire đời thứ 9 đã ra lệnh phá bỏ.

Westminster 9/2012

Phạm Trạch Lan

Tổng hợp các tài liệu trên Internet và 'The Orchid in Lore and Legend' của Luigi Perliocch